

Minder economie, meer filosofie

(1) Door intellectuele verdwazing over de rol die de overheid moet spelen bij de financiering van het hoger onderwijs, wordt een slachting aangericht op de universiteiten, met name bij de geesteswetenschappen. De overheid mag opleidingen met een laag privaat rendement, maar hoog maatschappelijk rendement niet laten uitsterven.

(2) Het radicale snijden in de geesteswetenschappen is geen nieuwe ontwikkeling. Al gedurende decennia zijn universiteiten bezig opleidingen samen te voegen, curricula uit te kleden en opleidingen onder universiteiten te verdelen. Dit proces gaat onverminderd door, zonder dat er wordt gedefinieerd welk maatschappelijk belang opleidingen hebben en zonder dat wordt bepaald welke opleidingen in ieder geval in Nederland aangeboden moeten worden.

(3) Nu wil de naamdrager van een van Nederlands grootste filosofen, de Erasmus Universiteit Rotterdam, de faculteit filosofie opheffen. De Universiteit van Amsterdam heeft recentelijk besloten de zeis te zetten in de bacheloropleidingen geesteswetenschappen. Elders hebben vooral kleine opleidingen, vaak talenstudies, inmiddels het loodje gelegd. Onder andere de volgende bacheloropleidingen kunnen volledig uit Nederland verdwijnen: Zweeds, Deens, Noors, Pools, Tsjechisch, Roemeens, Servisch en Kroatisch. Geen enkele Europese taal met minder dan 50 miljoen sprekers wordt

dan nog als bacheloropleiding in Nederland aangeboden.

(4) Deze ontwikkelingen zijn dramatisch. Universiteitsbestuurders en Haagse beleidsmakers zijn bevangen door bedrijfseconomisch fatalisme: als er geen studenten meer zijn of als het niet direct interessant is voor het bedrijfsleven, jammer maar helaas, dan sluiten we de deuren. Tot politieke beroering leidt dit echter allang niet meer.

(5) Universiteiten dienen voor hoogwaardige opleidingen te zorgen. Ze bestaan niet uitsluitend om de arbeidsmarkt te bedienen, maar ook om kennis te behouden en te ontwikkelen die niet onmiddellijk in klinkend privaat rendement kan worden omgezet. Sommige opleidingen hebben maatschappelijke opbrengsten – zowel financieel als niet-financieel – die groter zijn dan de private. Economen spreken dan van positieve externe effecten.

(6) Universiteiten vervullen een cruciale functie bij de instandhouding van ons culturele erfgoed. Dat omvat niet alleen onze kunstgeschiedenis, maar ook onze filosofische tradities en, bijvoorbeeld, onze ooit grote literaire vertaalcultuur. Het vereist jarenlange investeringen in mensen en instellingen om dat culturele kapitaal op te bouwen, maar het effect hiervan kan met één pennenstreek worden weggevaagd.

(7) De maatschappelijke welvaart omvat bovendien meer dan alleen financieel gewin. Er vindt ook 'Bildung' plaats in de universiteiten. Die intellectuele vorming is niet

alleen van persoonlijk belang, maar
85 is ook van economisch belang.
Classici en historici van top-universi-
teiten als Cambridge of Harvard
vinden emplooi in het bank- of verze-
keringswezen, omdat zij beter met
90 snelle veranderingen in samenleving
en economie kunnen omgaan.
(8) De veiligheidsdiensten, het leger,
de journalistiek, het diplomatenkorps,
de internationale beleidsmakers en
95 het bedrijfsleven vragen om veel
meer hoger opgeleiden die vreemde
talen spreken en bijbehorende
samenlevingen en culturen begrijpen
nu de politieke instabiliteit toeneemt
100 in veel landen. Neem bijvoorbeeld
Polen: de geopolitieke invloed van
dat land groeit, de Europese Unie
heeft een Poolse president (Tusk) en
Polen speelt een cruciale rol in de
105 communicatie met Oost-Europa en
Rusland. Op dit moment sluit de UvA
de laatste bacheloropleiding Pools in
Nederland. Toen de Oekraïne-crisis
losbarstte, hadden journalisten en
110 hoge ambtenaren vast graag een
keer gebeld met een Oekraïne-
specialist op een universiteit. Helaas,
de laatste docent Oekraïens ging
acht jaar geleden met pensioen.
115 **(9)** De Nederlandse overheid moet
dus veel scherper haar beleid
definiëren in het hoger onderwijs.
Vrijwel alle universitaire opleidingen
krijgen evenveel overheidssubsidie
120 per student – behalve technische
studies en medische studies. De
overheid subsidieert daarmee vele,
zeer grote opleidingen waarvan
positieve externe effecten onaan-
125 nemelijk zijn, zoals economie, recht
en psychologie. Die afgestudeerden

zien hun maatschappelijke waarde
hoofdzakelijk terug in hun portemon-
nee. Door eenheidsworst in de finan-
130 cierung hebben universiteiten boven-
dien sterke financiële prikkels om al-
lerlei studies aan te bieden die rela-
tief goedkoop zijn en toch studenten
lokken dankzij gelikte marketing-
135 campagnes of lage exameneisen.
(10) Te veel studenten stromen dank-
zij riant overheidssubsidies in in
opleidingen met kleine externe effec-
ten. En dat terwijl studies met grote
140 externe effecten dreigen te verdwij-
nen door een gebrek aan publiek
geld. Geld dat prima opgebracht kan
worden door een wat hoger college-
geld bij opleidingen zonder evidente
145 externe effecten. De financiering van
ons hoger onderwijs is daarom
economisch ondoelmatig, kostbaar
en maatschappelijk verwerpelijk.
(11) Het Nederlandse onderwijs-
150 beleid is inmiddels doordoesemd van
cynisme: men kent overal de prijs,
maar nergens meer de waarde van.
Als er niets gebeurt, dreigen de
geesteswetenschappen in een
155 doordenderend proces van conso-
lidatie te worden vermalen. Dan
wordt onze kennisinfrastructuur
uitgehoud, ons cultureel erfgoed
verkwanseld en taant de toekomstige
160 kwaliteit van wetenschap, overheid,
diplomatie, politiek en media.
Verminder daarom de overmatige
subsidies op opleidingen die het
makkelijk redden op de markt. En
165 stop met het sluiten van opleidingen
die het niet redden, maar wel
evidente maatschappelijke
meerwaarde hebben.

*naar: Bas Jacobs, Rick van der Ploeg en Sjeng Scheijen
uit: NRC Handelsblad, 18 december 2014*

De twee eerstgenoemde auteurs zijn beiden hoogleraar economie en publiceren met regelmaat over een keur aan economische en politieke onderwerpen; de derde auteur publiceert regelmatig over Oost-Europese en Russische kunst en cultuur.

Tekst 3

Filosoof, ga naar Delft!

(1) Ophef in alfoland: de faculteit geesteswetenschappen van de Universiteit van Amsterdam gaat reorganiseren en de faculteit filosofie
5 van de Erasmus Universiteit moet sluiten. Let wel, dat betekent niet dat er geen filosofie kan worden gestudeerd in Rotterdam. De studie filosofie wordt naar alle
10 waarschijnlijkheid bij een andere faculteit gevoegd. En dat is heus niet zo vreemd. Binnen een straal van honderd kilometer rond Rotterdam vind je zeven (!) andere opleidingen
15 filosofie. Niet één daarvan houdt een hele faculteit draaiende voor dat ene curriculum wijsbegeerte.

(2) Maar goed, er hoeft niet veel te gebeuren om opiniemakend
20 Nederland de kenniseconomie weer eens dood te laten verklaren. Rob Wijnberg beweert dat “denken te duur is geworden”. Bas Heijne schrijft dat de zogenoemde kenniseconomie
25 op de grote vragen van onze tijd geen antwoord heeft. Ook Floor Rusman ziet dat als een probleem: vooral de opkomst van de robots plaatst ons voor grote vraagstukken,
30 die uiteraard niet kunnen worden opgelost door ingenieurs. Die zouden daar niet de juiste sociale en creatieve vaardigheden voor hebben. Daar hebben we geestesweten-
35 schappers voor nodig!

(3) En die geesteswetenschappen, die gaan ten onder als je de columnisten van dit land mag geloven. Heijne schrijft: “De huidige
40 regering lijkt volkomen in de ban van de idee van technologie als motor van de economie. Alles wat niet instrumenteel gebruikt kan worden, geldt als onnuttig, als overbodige
45 luxe.” Nu wil ik natuurlijk niet de vervelende bèta gaan uithangen en allerlei materiële zaken erbij gaan halen, maar in ons resultaatgerichte, koelbloedige, materiële onderwijs-
50 systeem studeren er nog altijd vier keer zoveel studenten geschiedenis als natuurkunde. Filosofie heeft nog altijd meer studenten dan wiskunde. Voor elke chemicus staan er nog
55 altijd tien geschiedkundigen en twee filosofen in de rij om alle nieuwe technologie in de juiste context te plaatsen. De geesteswetenschappers zijn niet bepaald op aan het raken.
60 Dat kleine groepje studenten dat nog scheikunde studeert in dit land is ook precies de reden dat de Vrije Universiteit, de Universiteit van Amsterdam, Universiteit Delft en
65 Universiteit Leiden het besluit namen om de opleiding samen te organiseren. Niemand die ‘de ondergang van de kenniseconomie’ voorspelde toen dat gebeurde.